

Yordam Kitap

Cem Eroğul

1960 yılında İstanbul, Saint Joseph Lisesi'nden mezun oldu. 1964 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Yüksek lisansını 1965 yılında Diplôme d'Etudes Supérieures (DES), Faculté de Droit et de Science Economique (Paris), doktorasını ise 1969 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tamamladı.

1966 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Anayasa Hukuku asistanı olarak çalışmaya başlayan Eroğul, 1973 yılında aynı fakültede Anayasa Hukuku doçenti oldu. 1982 yılında yine aynı bölümde profesör unvanını aldı. 1983 yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle üniversiteden uzaklaştırıldı. 1990 yılında Danıştay'ın aldığı içtihadı birleştirme kararı uyarınca A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki Anayasa Hukuku profesörlüğüne geri döndü. 2010 yılının başında emekli oldu.

Yayınlanmış yapıtları şunlardır:

Demokrat Parti – Tarihi ve İdeolojisi (1970; İstanbul:

Yordam Kitap, 7. Basım, 2020).

Anayasayı Değiştirme Sorunu (Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1974).

Türk Anayasa Düzeninde Cumhuriyet Senatosu'nun Yeri

(Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1977).

Devlet Nedir? (İstanbul: Yordam Kitap, 6. Basım, 2019) (Önce İngilizce yayınlandı: *An Essay on the Nature of the State*, Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981).

Devlet Yönetimine Katılma Hakkı (1991; Ankara: İmge Kitabevi, 2. Basım, 1999).

Anatüzeze Giriş ("Anayasa Hukuku"na Giriş) (1993; Ankara: İmaj Yayınevi, 15. Basım, 2016).

Çağdaş Devlet Düzenleri (1996; Ankara: İmaj Yayınevi, 10. Basım, 2016)

Birey Nedir? (İstanbul: Yordam Kitap, 2014)

GENÇLERLE
BAŞ BAŞA

İNSAN OLMAK

CEM EROĞUL

Yordam Kitap: 371 • **Gençlerle Baş Başa: İnsan Olmak** • Cem Eroğul
ISBN 978-605-172-382-2 • *Kapak ve İ Tasarım*: Savaş Çekiç
Kitap Editörü: Elif Aksu Kaya • *Birinci Basım*: Temmuz 2020
© Cem Eroğul, 2020; © Yordam Kitap, 2020

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Őti. (Sertifika No: 44790)
ÇatalçeŐme Sokağı GendaŐ Han No: 19 Kat: 3 Çağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri** (Sertifika No: 44066)
ÇobançeŐme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna - Bahçelievler / İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

Soruların hammaddesini sağlayarak bu kitabın yazılmasını
olanaklı kılan Sayın Elif Aksu Kaya'ya gönülden teŐekkür ederim.
Cem Eroğul

Gençlerle Baş Başa

İnsan Olmak

Yordam Kitap

I

Dede müsaitsen, sana aklıma takılan bir şeyi sormak istiyorum.

Söyle Kuzeyciğim.

Biliyorsun, insanlar birbirlerine kızınca, küfür olsun diye “Hayvan!” diye bağırabiliyorlar. Geçenlerde bir kitapta okudum: Eski Yunan düşünürü Aristo, insanı “siyasi hayvan” diye tanımlamış. Oysa bugün “Hayvan” diye bağırınlar, insanı hayvandan farklı, ona üstün bir şey olarak görüyorlar ki, bu nitelemeyi sövgü olarak kullanabiliyorlar. Peki Koca Aristo, bu kadarını bile bilmiyor muydu?

MÖ dördüncü yüzyılda, Batı uygarlığının beşiğinde yaşamış olan, doğa bilimlerinden toplum bilimlerine, edebiyattan felsefeye kadar birçok bilim dalının başlatıcısı sayılan bu büyük düşünür, insana bir tür hayvan demekle, gerçekten de yanılmıştır. Çünkü bütün hayvanlar içgüdüleriyle hareket ederken, canlılar içinde bir tek insan, bu tür bir komuta merkezinden yoksundur. Ne yapacağını belirleyen şey, olmayan içgüdüleri değil, kendi kararlarıdır. Dolayısıyla insan bir tür hayvan değildir.

Yani tartışmada kfrbazlar mı haklı çıktı Dede?

Öyle. Ama biz yine de Koca Aristo'yu kolayca harcamayalım. Çünkü "hayvan" diyerek küçümsediği varlığı "siyasi" diye niteleyerek, bir kez daha eşsiz dehasını ortaya koymuştur.

Niye? O zamanki insanların en büyük derdi siyaset miydi gerçekten?

Aristo, "siyasi" sözcüğünü bugünkü anlamında kullanılmıyor. "Siyaset", Arapça bir sözcük. Osmanlıca'ya oradan girmiş. Bunun Frenke karşılığı "politika". Onu da Osmanlıca'ya katmışız. İşte bu "politika" sözcüğünün aslı Yunanca. Aristo döneminde eski Yunan toplumu kent-devletler içinde yaşıyordu. Bunlara da "polis" deniyordu.

Yani bizim "polis"imiz gibi mi?

Kken aynı ama vurgu farkı var. Kent-devlet anlamındaki "polis"te vurgu ilk hecede. Bu anlamıyla "polis", o çağda, orada yaşayan insanlar için en önemli toplumsal yapı. Bütün ilişkiler, diyelim aile, dostluk, ticaret, çiftçilik, savaş, spor, eğlence ve tabii bugünkü anlamıyla siyaset de, kısacası aklına gelebilecek her şey bu kent-devlet örgütlenmesi tarafından belirleniyor. Dolayısıyla "polis"ten türeyen "politik" (siyasi) sözcüğü de aslında "toplumsal" anlamına geliyor. Aristo'nun dehası da işte bu noktada kendini gösteriyor. Çünkü insanı hayvanlıktan çıkarıp insan haline getiren şey, gerçekten de toplumsal ilişkileri.

Yani insan tek başına yaşayan bir hayvanken, başkalarıyla bir arada yaşamaya başladığı için mi insanlaşmış?

Toplu olarak yaşamak başka, bir toplum oluşturmak başkadır. Arılardan kurtlara birçok hayvan türü toplu halde, yani sürü halinde yaşar. İnsanın parçası olduğu memeliler sınıfının primatlar takımının da belirleyici özelliklerinden biri toplu yaşamdır. Primatlar takımının öteki belirgin özellikleri, beyinlerinin görelî iriliği, çenelerinin sivriliği ve çevik oluşlarıdır. Primat türleri içinde grup ilişkileri büyük farklılıklar gösterse de, önemli olan nokta, hep belli bir ilişki ağının var olmasıdır. Dolayısıyla bizim toplu yaşam geleneğimizin en aşağı 60-70 milyon yıllık bir geçmişi var. Bizim parçası olduğumuz ve iri cüsseli primatlardan oluşan insanımız üstalesi, bunun son 20-25 milyon yılında ortaya çıkmıştır. Bu üstailedede yer alan bütün aileler, ortak atamızdan ayrılma sırasına göre jibonlar, orangutanlar, goriller, şempanzeler-bonobolar ve doğrudan atalarımız olan insansılar, hep şu ya da bu biçimde bir topluluk ilişkisi içinde yaşamıştır. Özellikle en yakın akrabalarımız olan ve kendileriyle soy çizgimiz bundan yaklaşık 6 milyon yıl önce ayrılan şempanzelerle bonobolar, ortak yaşamlarını gayet sıkı bir ilişki ağı içinde yürütürler.

Bizim özelliğimiz ne o zaman?

Bizi hem genetik yapı hem de görünüş bakımından bize en yakın olan hayvan cinslerinden ayıran temel

özellik, insansı atalarımızın iki ayak üstünde yürüme yoluna girmiş olmasıdır. İki ayak üzerinde yürüme jibonlarda, orangutanlarda, gorillerde, şempanzelerde de rastlanan bir özelliktir. Evrim süreci içinde bu özellik, herhalde, tehlikeyi daha uzaktan fark edebilme, ihtiyaçlarını ve bu arada yavrularını kucakta taşıyabilme, kavgada kendilerini kollarıyla savunabilme gibi açılardan bir üstünlük getirmiş olmalı. İşte insanın belirleyici özelliği, öteki insanımsıların aksine, bu üstünlüğü kararlı bir biçimde benimsemiş olmasıdır.

Dede, insanımsılarla insansıların farkı ne?

İnsanımsılar, görünüş olarak bize benzeyen, başlıca üyeleri jibonlar, orangutanlar, goriller, şempanzeler-bonobolar ve insansı aileleri olan ve primat takımı içinde yer alan bir üstailenin adı. İnsanımsılar, evrim süreci içinde, aşağı yukarı 15-20 milyon yıl önce, jibonlar ailesinden başlayarak ortak soydan ayrıldılar ve her biri kendine özgü bir gelişim yoluna girdi. Ortak soyda bir tek şempanzeler-bonobolar ve insansılar kaldıktan sonra, zamanımızdan yaklaşık 6 milyon yıl önce, biz de şempanze-bonobo grubuyla yollarımızı ayırdık ve evrimimizi bir tek insansı ailesi olarak sürdürdük. Dediğim gibi, bu ailenin belirleyici özelliği, iki ayak üzerinde yürümesiydi. Sonuçta, şempanzeler ve bonobolarla yollarımızı ayırışımızdan yaklaşık üç milyon yıl sonra, iki ayak üstünde yürümek bizim atalarımızın yerleşik

özelliği haline geldi. Tabii bu süreç, beden yapımızda da bir dizi değişimi sürükledi.

Ne gibi Dede?

Bunları sen de kolayca tahmin edebilirsin. Dik yürüyüşte bütün yük ayaklara biner. Vücudu taşıyabilmesi için topukların genişlemesi, baş parmak ile öteki parmaklar arasındaki açının kapanması, ayak parmaklarının görece kısalması gerekmiştir. Sonra, dik olarak hareket ederken dengeyi sağlamak için dizlerle kalçalar buna uygun bir biçim almıştır. Dik duruşta iç organları taşıyan leğen kemiği ve kas yapısı da biçim değiştirmiştir. Belkemiği doğrulmuştur. Ağaçlara tırmanmak için gerekli olan kollar kısalmış, bacakların uzunluğu kolları geçmiştir.

II

Peki bütün bunların insan olmaya katkısı ne?

Dediğim gibi, insanı hayvanlardan ayıran şey, iç-güdülerine göre değil, düşünüp aldığı kararlara göre davranmasıdır. Dik duruşun getirdiği bütün bu değişikliklerin katkısı ellere, gözlere ve beyne, bu yolda gelişmenin olanağını açmasıdır. Bu noktada çok dikkatli olmanı istiyorum. Yalnızca “olanağını açması” dedim. En büyük yanılgılardan biri, evrimde, yani doğal gelişmelerde bir gizli niyet aramaktır. Doğanın sanki insanın ortaya çıkışını “hazırladığını” düşünürsen, çok yanılmış olursun. Evrimde değişim tamamen rastlantısal bir olgudur. Bunun nasıl olduğunu kavramak da hiç güç değildir. Canlı madde, yaşam, kendini aralıksız bir yenilenme yoluyla sürdürür. Bu aralıksız yenilenmenin iki büyük özelliği vardır: 1) çok büyük miktarlarda gerçekleşir ve 2) daima çeşitliliğe yol açar. Toprağa düşmüş çekirdek sayısına göre meyve ağacı sayısı, denizlere saçılan yumurta sayısına göre yetişkin balık sayısı, tavuk ya da kuş yumurtaları sayısına göre kendileri yumurtlayacak hale gelmiş kuş ya da tavuk sayısı inanılmaz derecede küçüktür. Demek ki yaşam kendini büyük bir bolluk saçarak yeniler. İkincisi, bu bolluk içinde büyük bir çeşitlilik gerçekleşir. Tek yumurta ikizleri dışında insanlarda bile birbirine tıpatıp benzeyen iki kardeş bulmak son derece güçtür. Bütün canlılar için aynı kural geçerlidir. Demek ki her canlı

türünün kendini yenilemesinde, her zaman çeşitlilik gösteren büyük bir canlı yığını ortaya çıkar. Bunlar içinde çevre koşullarına en iyi uyum sağlayanlar hayatta kalıp çoğalır, yeterli uyumu sağlayamayanlar ise yok olup gider. Yeryüzündeki yaklaşık 500-600 milyon yıllık çokhücreli yaşamda, yeni cinslerin ve bu cinsler içinde yeni türlerin ortaya çıkışı hep böyle olmuştur. Bu gelişme, önceden saptanmış bir doğrultuya sahip değildir. İnsanın ortaya çıkışı da böyle bir gelişme sonucunda gerçekleşmiş rastlantısal bir olaydır.

Anladım da Dede, şunu merak ediyorum: İnsansı ailesinin içinde bugünkü insan türünün ortaya çıkmasını sağlayan mutlu rastlantı nedir?

Öteki insanımsılar gibi insansılar da, öteden beri, doğada hazır buldukları dalları, taşları çeşitli işlerini görmek için gerektiğinde kullanırlardı. Zamanımızdan yaklaşık iki buçuk milyon yıl önce, kimi insansılar, kullandıkları bu taşları biçimlendirmeye başladılar. Örneğin taşları birbirine vurup kırarak keskin yüzeyler elde etmeyi öğrendiler. Kullandıkları taşlar, doğada çok bol olarak bulunan çakıltaşları ve kuvars kaya parçalarıydı. Bunları aşağı yukarı bir pinpon topu büyüklüğünde yontuyor, kullandıktan sonra oldukları yerde bırakıyor, kondukları yeni yerde, daha önce geliştirdikleri teknikle yeniden taş yontuyorlardı. (Müzelerde gördüğümüz bu taşlardan çok büyük bir miktar bulunmuş olmasının nedeni de bu.) İşte insansılar içinde bugünkü insa-

nın atası olan ilk *homo* (Latince insan demektir) cinsini yaratmış olan süreç bu.

Nasıl oldu bu?

Bunu hayal etmek hiç de güç değil. Diyelim otuz kırk kişilik bir insansı grubu içinde biri taş kırmayı keşfetti. Yüz binlerce yıldır bu insansılar, ilişki içinde yaşayan gruplar oluşturuyordu. Birinin yaptığı bir keşfi ötekilerin de derhal taklit etmesi en doğal şeydir. Böylece taşları belli bir biçimde yontma, grubun ortak bilgisi (kültürü) haline geldi. Taş, daha yüz binlerce yıl için, bu canlıların en önemli alet malzemesi olacak ve bu aletleri durmadan geliştireceklerdir. Alet oluşturma süreci içinde, kendi bedenlerini ve zihinlerini de bu üretimin gereklerine uygun hale getirecek bir gelişmeye yol açmışlardır. Bir an için düşün: Bir kaya parçasını keskin bir satır haline getirmek istiyorsun. Her iş gibi bunu da grup üyeleriyle birlikte yapıyorsun. Bir kere kayadan, satır olmaya elverişli bir parça koparmasını bileceksin ya da etrafta bu işe uygun bir taş bulacaksın. Sonra bunu çeşitli tekniklerle yontup buna istediğin biçimi vereceksin. Arkasından da bunu kullanıp diyelim birlikte avlanacaksınız, besleneceğiniz gıdayı bulup hazırlayacaksınız ya da size saldıran bir kabileye karşı kendinizi savunacaksınız. Bütün bu işlerin gerektirdiği el-göz-beyin eşgüdümünü ve grup bireyleri arasında haberleşmeyi düşünebiliyor musun? Şimdi az önce söylediğimi anımsa: Yaşam kendini hep bol

bir çeşitlenme yoluyla yeniler. Bu yenilenmeler içinde, kimi bireylerin ellerinin-gözlerinin-beyinlerinin bu eşgüdümüne, bu haberleşmeye ötekilere göre daha elverişli olması kaçınılmazdır. İşte bunlar yeni ortaya çıkan alet yapma dünyasına daha büyük uyum sağlayacaklarından çoğalacak, ötekiler ise yok olacaktır. Bu da gitgide daha hassas ellerle gözlerin, daha gelişkin beyinlerin oluşması demektir. Öteki insanımsılarda olduğu gibi, insansılarda da haberleşme esas olarak sesçildir, yani ses yoluyla gerçekleşir. Haberleşmenin içeriği çeşitlendikçe, bunu iletebilecek olan ses yelpazesinin de genişlemesi gerekir. Buna olanak veren beden gelişmesi, yutağın (farenksin) hacminin büyümesi ve ses tellerini barındıran gırtlığın (larenksin) hassaslaşmasıdır. Böylece bu insansılar, hiçbir hayvan türünde görülmeyen bir ses çeşitlemesi elde etme yoluna girdiler. Yaşam yenilendikçe bu yönden üstün olan bireyler çoğaldı, ötekiler yok oldu. Sonuçta, yaklaşık 500-600 bin yıllık bir gelişme süreci sonucunda, insansılar içinde ilk insan cinsi ortaya çıktı. Bu büyük dönüşüm zamanımızdan aşağı yukarı 1,9-2 milyon yıl önce gerçekleşti.